

Розвиток і впровадження категорії «господарська правосуб'єктність» як засіб вирішення сучасних проблем господарського правозастосування

Ю.О. Пундор
здобувач,
ВНЗ «Університет
економіки та права
«КРОК»

Науковий керівник
В.А. Січевлюк,
кандидат юридичних
наук, доцент,
доцент кафедри
цивільно-правових
дисциплін,
ВНЗ «Університет
економіки та права
«КРОК»

У статті досліджено розвиток і впровадження категорії «господарська правосуб'єктність» як одного із засобів вирішення сучасних проблем господарського правозастосування. Розкрито зміст господарської правосуб'єктності через такі складові: господарська компетенція та господарська деліктоздатність.

В статті исследовано развитие и внедрение категории «хозяйственная правосубъектность» как одного из средств решения современных проблем хозяйственного правоприменения. Раскрыто содержание хозяйственной правосубъектности через такие составляющие: хозяйственная компетенция и хозяйственная деликтоспособность.

The article examines the development and implementation of the category «commercial legal personality» as a means of solving current problems of commercial law application. It is explored the essence of commercial legal personality through such components as commercial competence and commercial delictability.

Ключові слова: господарська правосуб'єктність, господарська компетенція, господарська деліктоздатність, господарське правозастосування.

Постановка проблеми

У статті висунуто ідею закріплення на законодавчому рівні та в теорії господарського права категорії «господарська правосуб'єктність», зміст якої становлять поняття «господарська компетенція» та «господарська деліктоздатність», що сприятиме більш ефективному практичному вирішенню сучасних проблем правового регулювання та збалансуванню соціально-психологічного змісту бізнесових процесів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У науці господарського права склалися своє розуміння категорії «правосуб'єктність». Так, на думку В.С. Щербини, застосування для позначення господарської правосуб'єктності категорій «правоздатність» і «дієздатність» взагалі немає підстав, оскільки відбулося розмежування господарського та цивільного законодавства, що кодифіковане в різних

нормативно-правових актах – ГК України та ЦК України. Крім цього, виділення (розмежування) правоздатності та дієздатності як ознак правового статусу суб'єктів господарювання позбавлене будь-якого сенсу, оскільки право- і дієздатність суб'єктів господарювання (як юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців) виникає одночасно [1, с. 7].

Слід вказати також на розуміння господарської правосуб'єктності в науці господарського права як змінного, динамічного явища, залежного від суспільних реалій. Наприклад, С. Грудницька вважає, що за формою господарська правосуб'єктність – це властивість суб'єкта господарського права, а за змістом (сутністю) – це функція господарських відносин, що виражає міру приватної та публічної влади, якою забезпечується збалансована реалізація приватних і публічних інтересів і яка отримує закріплення в правах і обов'язках суб'єкта господарського права господарської

правосуб'єктності, тобто до встановлення підстав, шляхів формування, об'єму та способів реалізації його господарської компетенції та господарської деліктоздатності [2, с. 66].

У правовій доктрині відсутнє дослідження специфіки змісту господарської правосуб'єктності через такі складові, як господарська компетенція та господарська деліктоздатність, тим більше їх зв'язок із вирішенням сучасних проблем господарського правозастосування.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У теорії права існує підхід, відповідно до якого правосуб'єктність включає як елементи правоздатності і дієздатності, а також деліктоздатності. Як і в загальній теорії права, визначення змісту правосуб'єктності в галузевих правових науках значною мірою різняться. Невизначеність у тому, що конкретно слід відносити до змісту господарської правосуб'єктності, впливає на встановлення здатності суб'єктів підприємницької діяльності до набуття прав, виконання обов'язків, ведення дій чи до відповідальності, що негативно позначається на практичній реалізації законодавства, що стосується регулювання бізнес-середовища в Україні.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження розвитку та впровадження категорії «господарська правосуб'єктність». Основним завданням автора є довести необхідність закріплення на законодавчому рівні та в теорії господарського права вказаної категорії, зміст якої становлять господарська компетенція та господарська деліктоздатність, що сприятиме більш ефективному практичному вирішенню сучасних проблем правового регулювання та збалансуванню соціально-психологічного змісту бізнесових процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття «бізнес» є одним із ключових у сучасній економічній і правовій науці. Бізнес часто розуміють як будь-яку діяль-

ність, спрямовану на отримання майнового доходу, причому ця діяльність може бути як легітимною, так і протиправною, включаючи злочинну поведінку того чи іншого ступеня важкості, спрямовану на збагачення правопорушника.

Поняття «бізнес» також використовується як сучасна вітчизняна інтерпретація закріпленого в господарському праві та розвинутого в доктрині поняття «підприємницька діяльність» як вид господарської діяльності. Останню розуміють як діяльність із виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, яку за плату та професійно провадять уповноважені на це суб'єкти з метою задоволення відповідної суспільної потреби згідно із законодавством та під публічним контролем [3, с. 43]. Визначення підприємницької діяльності міститься у ст. 42 ГК України [4]. Підприємницька діяльність будь-якого виду (торгівля, виробництво, послуги, роботи) може бути позначена поняттям «бізнес». Тому коли йдеться про бізнес-середовище в Україні, маються на увазі умови та сфера здійснення різних видів підприємницької діяльності.

Підприємницька діяльність, чи бізнес, як її сучасна інтерпретація, здійснюється уповноваженими на цю діяльність суб'єктами, а саме – суб'єктами господарювання як суб'єктами господарського права.

Згідно з чинним законодавством України суб'єктам господарського права надається достатньо «економічної свободи» у здійсненні обраного ними виду підприємницької діяльності. Однак суспільство потребує якісного та стабільного ведення підприємницької діяльності, а квінтесенцією самого господарського права є поєднання публічних і приватних інтересів у сфері господарювання. Відповідно до вищевикладеного, з'ясовується, що правове регулювання ставить суб'єктів господарювання в тісні рамки, обмежуючи економічний вибір останніх. У бізнес-середовищі постійно генерується своєрідна когнітивна суперечність між суб'єктивним сприйняттям постулатів про економічну свободу (ст. 42 Конституції України) [5], свободу договору (ст. 627 Цивільного ко-

дексу України) [6], свободу підприємницької діяльності (ст. 43 Господарського кодексу України), з одного боку, а з другого – наявною практикою публічних і приватних обмежень господарської діяльності. Негативним наслідком такого стану речей є психологічна тенденція підприємців до ухилення від виконання жорстких стандартів господарської взаємодії. Суб'єкти підприємницької діяльності шукають шляхи обходу чинного законодавства та договірних зобов'язань з метою отримання якомога більшого прибутку та уникнення при цьому господарсько-правової (глави 25 та 26 ГК України) та адміністративно-господарської (глава 27 ГК України) відповідальності. Саме так часто формується підприємницька психологія бізнес-середовища в Україні.

Вважаємо, що певним чином врівноважити психологічний супровід бізнес-середовища в Україні та сприяти формуванню адекватного правового регулювання відносин у сфері господарювання допоможе закріплення на законодавчому рівні та розвиток у теорії господарського права категорії «господарська правосуб'єктність», яку утворюють такі елементи, як господарська компетенція та господарська деліктоздатність.

Господарською компетенцією є конкретна сукупність господарських прав і господарських обов'язків суб'єкта господарювання чи іншого суб'єкта господарського права. Термін «господарська компетенція» може мати вузьке значення (сукупність господарських прав та обов'язків лише однієї групи суб'єктів господарського права, а саме, суб'єктів господарювання, як це закріплено у ч. 1 ст. 55 ГК України), або ж більш об'ємне значення – як сукупність господарських прав і господарських обов'язків будь-якого суб'єкта господарського права. У цьому разі необхідно розуміти певну умовність об'єднання під цим поняттям господарських повноважень різних груп суб'єктів господарського права, можливо, більш точним для позначення такої сукупності повноважень є термін «компетенція у сфері господарювання». Доцільно під-

креслити публічність, внутрішню властивість процедури набуття, формування, реалізації та припинення господарської компетенції, що ґрунтується зрештою на господарських законах та інших господарських нормативно-правових актах.

Елементом господарської правосуб'єктності, поряд із господарською компетенцією, є господарська деліктоздатність, яку слід розуміти як передбачену законодавством та/чи договором можливість покладання на суб'єкта господарського права та/або застосування суб'єктом господарського права заходів господарсько-правової відповідальності. У свою чергу, господарсько-правова відповідальність – це несприятливі майнові та/або організаційні наслідки, що настають для учасника господарських відносин, який учинив господарське правопорушення, через застосування до нього у встановленому порядку господарських санкцій.

Усі суб'єкти господарського права можуть нести та застосовувати господарську відповідальність за видами, з підстав та в обсягах, що встановлені ГК України та іншими законами. З іншого боку, суб'єкти господарського права наділені законодавством повноваженнями на застосування господарських санкцій до правопорушників.

На нашу думку, тлумачення категорії «господарська правосуб'єктність» через такі її елементи, як господарська компетенція та господарська деліктоздатність на рівні господарського законодавства надасть змогу сформулювати у сучасного суб'єкта господарювання адекватний суспільним реаліям правовий стандарт суб'єкта господарського права. Формування на законодавчому рівні постулату такого приватно-публічного змісту (на відміну від приватно-правових правил ЦК України) сприятиме досягненню більш сприятливого рівня соціально-психологічного середовища бізнесу. Наприклад, навіть на етапі прийняття рішення про створення юридичної особи – майбутнього суб'єкта господарського права його засновники з положень господарського законодавства усвідомлюватимуть, що і вони, і майбут-

ня господарська організація зобов'язані реалізовувати свою приватно-публічну (а не тільки приватну) господарську компетенцію відповідно до положень, закріплених в установчих документах та згідно з чинним законодавством України, а за порушення відповідних господарсько-правових обов'язків до них буде застосована господарсько-правова чи адміністративно-господарська відповідальність у силу того, що зобов'язані суб'єкти є деліктоздатними саме в господарсько-правовому відношенні.

Чітке усвідомлення підприємцем (чи організатором підприємницького проекту) свого публічно-приватного статусу як деліктоздатного суб'єкта господарського права є основою для свідомого прийняття такою особою рішення про вступ у підпри-

ємницьку діяльність та прийняття встановлених господарським правом «правил гри» чи про відмову від підприємництва.

Висновки

Таким чином, закріплення господарської компетенції та господарської деліктоздатності як структурних елементів господарської правосуб'єктності на законодавчому рівні та в теорії господарського права дасть змогу зробити певний крок у напрямі вирішення сучасних проблем правозастосування в господарській сфері (у вигляді ухилення від виконання господарських зобов'язань і вимог законодавства та правового нігілізму) та матиме позитивний вплив на формування психологічно сприятливого бізнес-середовища в Україні.

Список використаних джерел

1. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права: Монографія / В.С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер. – 2008. – С. 214.
2. Грудницька С. Господарська правосуб'єктність : проблеми визначення сутності і поняття / С. Грудницька / Підприємництво, господарство і право, 2008. – № 9. – С. 65-69.
3. Січевлюк В.А. Господарське право України. Навчальний посібник / В.А. Січевлюк. – К. : УІРФР. – 474 с.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 – № 30. – Ст. 141.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.